

ШЫНЧЫ АРЫН-НУУР ДЭЭШ

Эде тургустунушкунуң үезинде СЭКП Уставын, партияжи амыдыралдын ленинчи нормаларын сагыры адыш коммунистерден негелде дыка улагаткан.

«Ах-Турут» совхозта партия ком болгаш партия эге организацилары бо талазы-биле чамдык ажилдарын чорудуп турар. Партия хуралдарында, партия ком СЭКП кеңигүүнериниң, кеңигүүне кандидаттарын ажилын, оларның кылган чурум үрүшкүнериниң шыгызы сагылып, четистериниң чалыдыр төмөгөлөрүн аял, коммунистерниң Устав негелделерин, партияжи даалгаларын, бугурунга болгаш албан-хүлээлериңиздиң кыдыр чүгүдүр турарын дыңнап, оларның партияжи характеристикаларын басылап турар апарган. Бо бугу чүгүдүр четистерге болгаш сагыла-чурум хажыдышкыннарыңа удуз багыт эвес профилатиктиктин төмөгөлөр бола турар. Эрткен чылын партия комга 42 коммунист-биле берседин кылган, партия хуралдарында 19 коммунисттиң отчөдөрүн дыңнап, партияжи 12 характеристиканы басылап. Ол шыкшы кандидат стажын эрттир тургустунушкунуң дугайында 4 кижиниң, рекомендация берген 2 коммунисттиң отчөдөрүн дыңнап чүгүлөшкөн. Анык коммунистер шолондунда 19 кижин өрөөнчиг турар, оон артыктары политикти-

дышкынык болгаш экономиктик өөредилгениң белгилеринде хаара түтүнгөн. Партия кеңигүүнүң амыгы уеде чугула негелде оон эде тургустунушкунга, шүгүмчүлөө болгаш бот-шүгүмчүлөө демократияны хангадырынга практиктик киркиргези болур биддингир болгаш. Бо негелдени коммунистерниң хой кезини төлөткүч күсүдүп турар. Чаш-Тал сүт-бөдөн фермазын коллектив коммунистерниң аялгаччы ролунуң амыгында баш чылдык ийги чылдында болгаш бо чылдык бирги кварталында сүт бугу-рениң база ону күрүңге садарының планнарын ажыраткүсеткен. Санчылар, бызаа ажакчылары, ичкел кадарчылары болгаш оон-даа еске ында ажилдап турар кижилер эргежон чугула аял-сакдик, буфет, столовая шыкыш чугула социал айтырылганы бот-тары шиттирлеп алган. Анык коммунистерниң, партияжы, азия секретары Светлана Дарыиын кижиге улуг-туузу эвээш эвес. Хойку коммунистер Ирина Данырмын, Роза Сайбуу өг-бүлө керээзи-биле ажилдап, орулганы бо-луп, продукция бүдүреринге

чарыгалдарын дыка кызырган. Партияжи даалгаларын болгаш албан-хүлээлериңиздиң ак сеткилдиг күсүдүп турарлардан санчы Светлана Кызыл-оолду, монтер Болот-оол Конгаракты, садикжилар Атолла Бадыны, Татьяна Ба-йыр-солду, улуг пионер вожа-ттын Ортун-оол Ховалыгы, башкылар Даваадор Аяны, Хелчук Борбакты, зоотехник Владимир Дембириди, эконо-мист Наталья Маманы бол-гаш оон-даа ескелерни ажил-агының адыр бүрүздөн алап болур. Ынчангаш совхозта социал айтырылгала багыт эвес шиттирлеткини, беш чылдык ооналдары күсүттүңүп ту-рары таарылга эвес.

Ынчангаш-даа коммунисттиң арыгы, шыгы, ак сеткилдиг бо-лур дээш демиселди, ижи-изинде ажилын партия ком, партия эге организацилары а-м-даа чедир чорутпайн турар. Сөөлүг ийи чыл дүргүзүндө партия кеңигүүнүндө 3, кеңи-гүүнүң кандидаттан 1 кижин үндүркен. 23 коммунист партия талазы-биле хемчек алыскан, оон иштинде 9 кижин үчүт карточказынга кичир бижидип доңуттурган. Олар чүү дээш хемчек алыскан! Аргалааны дээш 6 албан-хүлээлериңиз та-рысалга чок күсүттениң дээш 6, хуралга келбээни дээш 4,

кандидат стажын төлөп чок эрттиргени дээш 1-1 кижин хем-чек хулаар ужулга таарышкан. Моон алгаш көөргө, комму-нистерни Устав атууга ботта-рының эрге-хүлээлериңиз ажил-херекке холбаштыр кан-чаар күсүдүрүңиз өөредир, оларнык отчөдөрүн доктаамал даңчылар, партия тургустунуш-кунуң үндөзүннериңиз шигээдип алы-рынга дузалаар ажил чедир чоруттунгун, бүдүрүлгө ажил-агының болгаш хой-ниги даал-галарының күсүлдөзүн чогу-гуу уе-шаанда контрольда, аян турары илден-дир. Чам-дык коммунистер партия Уставының негелделерин эки билбездин, оларнык ажилын доктаамал контрольдап турарын-дан инициатива, харым-салга чок болу бээриниң чыл-дыганын, Чикээ, Кызыл-Даг сал-бырын, бугу коммунистерниң ийи хуралында оон мурунда эки сугатты турган анык ком-мунист Валерий Чанкып ээрик-чурум үрүңн дээш үчүт кар-точказынга кичир бижидип, шыгыңа доңуттурган. Топ сал-бырда комсомол комитетиниң секретары Базыр Эртине, суг-гула негелдези мында деп бо-дур негел.

айтырылгала тургустунушкунуң анык бодунуң идеяны, то-даргай туружун илеретпес, кандыг-даа санал-онал бер-бес, ыштыгайын эрттирп каар азы «саналдарга каттыжар» деп каар бот-тускайлаң эвес чорук чамдык коммунистерде бары чамыт эвес-ле болгай. Ол дээрге эде тургустунушкуну манаар-дыр, чүү болур эвээш дээш хавирлг болд-дыр. Ынчангаш коммунистерниң аттестациязын эрттирп тура-рын чүүлүг деп санаар мен. Ол ышкыш коммунистерни чүлгө боттарының бактап турары эге организацианың эвес, харын оон еске партор-ганизацияның чамдык турал-дарыңа дүржүлгө солгунуш-куну хавирлг кылдыр олутуру-тур, санал-онал солгунушкуну организастал көрө кандык! Ынчангаш коммунист бүрүз бодунга ажил-херек даандыр-ган уластууга биддингир дик-дик хөдөлгөн, бедик харым-салгадан кортпазын дээш партияжи ажилдык чар арга-херектер ажиллап тургаш, партия кеңигүүн бүрүзүңүз идеянык кедүрери эде тур-густунушкунуң база бир чугу-ла негелдези мында деп бо-дур негел.

Роман ХУНАЙ-ООЛ.
«Ах-Турут» совхозта парт-ком кеңигүүнү.

Бүрүкөй Дамбал-оолович Ооржак—Сүт-Хөлде 28 чыл иш-тинде чолаачылап келген хоочунарың бирээш. Баштай «Алдан-Маадыр» совхозка ажилдап чораш, сөөлүг он чылда «Сүт-Хөл» совхозта мал эчкилериниң машиназынга үзүктөл чок ажилдап турган.

ОТЧЁДУН БЕРГЕН

Чон аразыңа кирип ажил-даар негелдениң кандыг-даа албан-херектериниң болгаш организациларың удуружук-ларынды салып турары чөр-ле чөлтүг. Шынал-ла, чоңуң сеткил-сагыңын дыңнап, олар-ның үнүн үнөлдөр ажил-иш-ке дузалыг. Районуң иштиги херектер килдининиң участок инспектору В. С. Ооржак он ийги беш чылдык эркен ийи чылдында чоруткан ажилыңиз отчөдүн тус-тус коллективтер-ге берип келген. Оларнык аразында Сүт-Хөл сурунук чурттачыларыңа кылган от-чөдүн чон солугап анык бол-гаш боттарының ажилыңиз сангаларын база берген.

Оон барылап турар деви-сээр дика делген. Инспектор-нук хайтаргалында тос чурт-такылыг суур бар. Оларнык ужул ол дорт харымлап турар. Ол бодунуң ажилдап келген үелеринде корун-чурум хажыдышкылары-биле доктаамал демиселди кылып келген. Ол партия, совет организацинык диктичезинге үргүлчү да-нып, профилактиктик ажил-дарың дөрт удаа чоруткан. Ол шыкыш коллективтерге, школа-ларга 16 лекцияны кылышкан, хаммагыларын хууда биди-ришкенин 42-ни сайгарып, тодаргай харыны берген. Орук шимчээшкениң хажыдыш-кыны кылган 22 чолаачы-тун болгаш оларга тускай бижикти тургустунушкунуң, КИИ че-ринче шилтикен. Серемчел чок өрт үндүргөн 12 хамма-ны, паспорт чуртунуң хамма-ны 23 кижин илереткеш, штра-фы оонаган.

Хой-ниги черлеринге ко-рум-чурумуңа хажыда бээр көс-күлө ээрик чорутулар-биле демиселди доктаамал чорудар. Хой-ниги черлеринге көс-күлө ээрик чораш 112 кижин милиция черинге эжелгеш, оларнык-биле беседаны чо-рудуп, хаммагыларын органи-зацияларыңа дыңнаткан. Эрт-

Бораш ОНДАР.

ОНУ БОДАП ЧОРУНАР

Бистиди «Чыраа-Бажы» сов-хозтун тарылга шөлү тес ка-жалыг. Ынчангаш болза, та-раа ситенче ил маа басып төтөгөп калат. Ол тестиди улуг оруктар талазында ке-ээнде өстөр кылып каан. Оон башка чоңуң аргактарыңа берге алаар. Ыйа-бээр аргак-хыш кижилер оон ажит-каж, катал хап каар ужурул. Ак сеткилдиг кижилер бар. Ынчангаш-даа ул тестиди акыс бо-ла ажил чыдарын чейин чеже-даа кердүм, таарыштым. Бистиди совхозтун тарылга шөлүнде тестиди акыс ажил тургуларынды мал-маган та-

раа, ситенче бо-ла кире бээр, оон хову бригадир Удуй-оол үндүр шыгарган турарын көр-мен. Сактырга, оон еске кы-м-даа херекчон шыкыш аян. Совхозу бай-шылдыг бо-лурга, ажилчыларың ботта-рыңа ажитыг. А ол хиреде чолаачы, тракторист азы еске-даа кижин тестиди акын чүге ажил каалтарыл? Кижин бүрүз адырык сеткилдиг, чамгыс бо-дун бодар болза, ажил-агы бичин-даа өрү өндөбөс, харын хой-нигиңиз бугурун каан ажилы кууд бадар. Ын-дык кижилер хара чедирп

турары ол-дур. Оон башка чүү дээрп, ажил бүрүзү гап сеткилдиг, кылган ажилын гап кызым болза, нити ажил-херекчон бугурун бо-лур. Эде тургустунушкунуң үезинде кижин бүрүз меде-релдиг, нитиниң херээ дээш сагыш өөрчүрүр, биче сеткилдиг болур херек. Чүлгө чамгыс бодун бодар, хейден оспаскылар, улуг тургалыг болза, болган херек. Бо ду-гайын бодап чорутуларган.

Бөлөш Монгуш Чоюн-Хемчик район.

Хандырылгаңар кандыгыл?

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫР БООР

Ырак-улак малчын коданнар-да чуртап, ажилдап турар малчыларныкың садыг ханды-рылгын эчкиндери чугула айтырып. Кызыл районда «Те-ре-Хөл» совхозтун Балкытыг бригаданың малчыларын хандырылганы кандыгыл, ол дугайын чугаалп көрөй. Бөгүнү байдал-биле алып бо-ла, бригаданың ишчилериниң садыг хандырылганын чөтөс деп болур. Баран чүдүргөн машина орук ара хартукке дүшкөш, бригадига чөтөйи баар таарылгалар турду.

Трактор чорударга безин чер чөтөйи баар. Каргы бригада-зында бараан эчкилениң дың-нык, садыг кылып алып дээш малчылар аял-биле боттары аяа кээп турдулар. Аяа-чөм үстү бээр, кан-чаар боор, көрүсүр эвээш, садыг алып алып дээш малчы-нар Кунгуртүгө алы-чөдү хонук чораш келер болу бер-ген. Ажил-агылыг улус, мыч-хонук чоруп бээр деп чүе канчал тааржыр. Ырак-улак орук-чирик аргакыларга шал-таарызыңа-даа болза, мында чуртап турар көдөш ишчилер-

ниң хандырылганын аргадан үнүп тургаш, эчкиндер хем-чектерин раппо баштаар чери-ниң талазындан алып болза эки. Балкытыг иштиниң ларек-тарың ажилын малчыларга таарымчалыг кылдыр эде тур-гузары база күнөңгү.

Дыңнап олурарга, еске чер-лериниң малчыларыңа авто-магазинер доктаамал барып, барааның садыг алып, чөтөс алуур чедирп турар бо-лур. Бистиди Балкытыга мындай эвээш-тир. Азы-чөм төнө бер-генери кожа малчындан дел-

Седен АК-ООЛ.

Удуртукчуга сөс

УЛАМ ЭКИЖИДЕРИ-БИЛЕ

Бай-Тайга райоңунуң баш-таар чериниң база ында хой-ниги организаци-ларының чоңуң са-дыг хандырылганын эчкин-дер дээш канчаар ажилдап турарын манча чугаалаксым.

Эрткен чылда түрмөктөл саар бараан саарылганы (бараа аймак чөккө) 100,8 хуу, хой-нигиңиз кеңигүүнүң 109 хуу, оон иштинде бодунуң бүдүрүр продукцияны 107,1 хуу, хаб бижирманы 121 хуу, хуучу кеңигүүнүң кичирп алырын болгаш дөдөмүр чылдыгын 108,7 хуу, оон се-ларын 100,8 хуу, нити орул-ганын 105,7 хуу кыл-дыр күсүткен. Оон ийги беш чылдыг ийги чылдык план-намындан ажыр 51,8 мүн ру-блдин бараанарын, 257,7 тонна хаб кылгыларын садып сайгарган. Мурнуку чылга

денээрге, бараан саарылганы 6,8 хуу, хаб кылгыларын 5,6 хуу өскөн. Эрткен юбилейлик чылда планнамындан артыкка 5 мүн рублдин арыг орулганын алдымыс.

Ларын дөңгөлөгчө чедир дээш таймалыр ажилын кы-лып, үнөң негелдези-биле ажилдарының курлавыларын мөөңүзүңгө хемчектерин ал турар.

Чоңуң негелде-херекелдер-ниң хун бурда өзүп турар болгонда, оларнык чагыларын, хоумалдарын өөрөңип көрүп, таарымчалыг байдалды тургу-зарыңиз аргакларын кылып келдиңиз. Хлеб бижирманын чөдөр аныкта, булочка болгаш кондитер кылгылары бүдүр-гөчтерини бо чылын ажитты-выс. Ам мында ажилчылар, сакчаларың, пранык, печенье, песочник аймаан болгаш торторлары бижирп турар. Январда Бай-Тал суурда 150 дөңгөлөгчө метр шөлүдү аш-чен барааннар магазинин ажилгалга кижиген. Амгы үе-

де 360 дөңгөлөгчө метр шөлү-дү түлөтүр барааннар мага-зини туттуну турар. Оон сен-тибэ бетинде дүмүрүр хулаа-гени туудулар даанган. Ам ажил кидин тулук. Садыгы-лар чуртаар ийи өг-бүлө ки-рер бир бажыңың туудун эгелзэн. Ону бо чылын ажил-галга кижир.

Чоңуң негелдезин берим-даалып, район төвүңге база бир столоваяны немей туу-рун көрүп турар. Бо кышкы сезонда 50 анык тонна ээти белетип алган. Ол ээти Кы-зыл-Мажаалыктың Чадаанын, Шагаан-Аргының колбаса че-керинге дүмүрүр, орунга ко-лбаса кылгылары алып керээ чардыган.

Киров ЧАМБЫЙ-ООЛ.

Бай-Тайга райоңунуң баш-таар чериниң дөңгөсү.

БОДУМУҢ АРГАЛАРЫМ-БИЛЕ

Төрүт хойдан-на чаш хураган камгалап алып талазы-биле ол хойку Барыш-Хемчик районунуң «Барлык» совхозунуң каш дакпыр чөмөлүнө, республиканың шыраак хойкуларынкы бирээш кижин, Бүгү-ажыл со-циалисттик каржынык кыркышкы, бедик көргүзүлгенин чөдөп ал эртен чылдык планни ооналдарыңиз че-дишкениңиз күсүттениң дээш Эрес-оол Шойгуевич Хер-те РСФСР-ниң Агроуплетпирчорукунуң болгаш агро-уплетпир комплексиниң ажилдакчыларыңиз профес-сил ТК-зыңк түндүлөк диплому болгаш ашак шы-калын алган. Мурнакы хойкуңуң бажымың бир булу-кунда оон шаңчалдары — түндүлөк бижиртер, дипло-мар, чемпионуң кызыл кожалары оон төлөткүч, кы-зымаккай күш-ажылыңа үнелелдиг херекчи.

Хойкуңуң сөөлүгү үш чылда чөдөшкениңиз база ол булуңдан оонугап көрүп болур. Ында мындыг көргүзүлгө бар болду: хойку төрүр чүс хойга оонаш-тыр 1955 чылда—110, 1956 чылда—122, эртен чылын—108 хураганы камгалап ал, өстүргөн. Эрткен үш чылда төрүр чүс хойдан ортумаа-биле 114 хураганы. Бир хойдан 2,3 кг дүктү кырган, эртен баш сааны 98 хуу камгалап алгаш, совхозка 978 хураганы өстүрүп бер-ген.

Кадарчының бодунуң күжү-биле туудуп алган чүүлдер—хураган кажалары, хой кеңгерер шөлүнде дериг-херекселдер, чунар-бажык, кодан чырадар хөдөлди-риниңиз турар чери еске кадарчыларыңиздан онзагай-малдыг. Бо бүгүнү көр, кадарчыларны дүржүлгө-биле танымар дээш кожазында ажил-агыларыңиз хой-жулары, тускай эртемчилери оон аалынга үргүлчү кел-лор. Чоокта чаш районунуң тускай эртемчилериниң хойкуларыңиздиң сомикары ажаа болуп эртен.

Эрес-оол Херте бо чылын өг-бүлө керээзи-биле ажилдап эгелзэн. Бистиди штаттан дашкаар корреспондентис Хою-оол Монгуш дүржүлгө хойку-биле учуражып, чаш хураган камгалап алып талазы-биле болунуң арга-дүржүлгөңиздин чугаалп бээрин дилзэн. Оон чугаазын моон алаанда парядамыс.

—Төрүр хой кадаргаш, ам сөскө чыме кирдим. Чыл бү-гүнде хураган болгаш дүк алып планнарыңиз алып күсүдөп келдим. Менде чаш ажилыш-кын-даа чок, чамдык чүүлдер-ниң эртемге үндөзүлөп, еске-

лери бодунуң бар арга-лары-биле кылып турар мен. Майын эгелзип, чөдөшкү байданып тургаш, кыш-тадан көжөр мен. Көжөмү мурунда кыштамга үрүңк, агар септелгени кылып, көр-

жең көптерип, дериг-херексе-лериңиз ык шыгып, кадалгалар-ын чуртундуруп алдым. Бирги кижизеге салып ажилы — хойкуңуң семиртилгез. Ону эртемчи кыргышп, чүгү-дүрүп алгаш, доран-на тайга-же көжөр. Чылалан Улуг-Хөл-делеп бажында Турдаа. Анык кодан солуп чылалар. Хойкуң семирпир чайгы кадаттан ол хамаржыр. Чайын малды камгалап болбас. Оор-суктан, чайгы уеде бойдузугуң халезин кичээп, хонуну дүгүн саргарып кажалал алып чо-рук таарымча чок. Чайын хой-ну бодун кадарар мен. Бичин уругларга ону кадарып бол-бас. Олар кат, тоорук дээш маңналың, ойнап база түрүр бээрлер. Хойну ырадыр кадар-ып болбас. Чайын эртен, кө-мөзө серикин шактарда ону ка-дарары чугула. Чамгыс-ла че-ре олуруп база болбас, кодан-ны солуп көжөри албан. Кө-жерде мен машина-техника-даа хой ажилгалайын, харын аял-галайыңиз көжүп келдим. Чылалдан далайың көшкен херээ чок, сентябрыңа чедир аңаа турза эки.

Ийги чугула ажил — хойкуң тарып боозадылганы. Ону чо-гуур өйүңдө, шынарлыг чору-дар болза, чаш хураганнар онча-менди алдынар. Тарып боозадылгала бодун малап-ла кижирп, ул ажилды контроль-даар мен. Шаанда кошкарлар-ны хой чогууга аны азырап тургаш, хойларны доран та-рып боозадып турган. Бо ажил ажитыг, түндүлөк, шы-нарлыг болуп турган болгай. Ам кошкар үрзүн Чадаанадан сөөртүп эжел, кошкарларга

хойкуң ажилың өзүлүг кол-ролду ойнаар. Хой олодашы-кың эгелзегер, кажалдан ба-рык үнөм мен. Олар колдуңуң да дүңкө уеде хой төрүр. Ынчангаш көмөздөн эртенге чедир бодун мааа иштинге дежурилай, төрзүн хойлар-ны, хураганнары ажаал тура хонор мен. Хой кажалыңың иштинде он ажит тускай клет-калар бар. Дүңө төрзүн хой-ларны хураганнары-биле орта кирип каар. Хой төрүргө, баштай-ла хураганын незинге эмирер, оон аргыларга удуз доран сикиртип каар мен. Төрзүн хонун, хураганың анык дементизир, эртен семанчы-ларга хулаадып бээр. Хойну кажалал кааш, удуз чыда хон-нага хоник. Төрүр хой дол-галып, баштай төрзүн хойкуң кыдының бээр, ора хураган-ны эмирпир база болур. А тө-рүзүн хойну чаш хураган эми-шес, агаар элп, дүк чил болур. Чаш хураганың экин эрттир эмирпир болбас. Шейүңдү иш-тинге хойнуң тагызы тырпып база болур. Ынчангаш дүңө каа хой кажалыңа тургаш, бо бүгүн хайгарал көрбөс болза, үзүр этер бээр. Чаш ху-раганнары төрзүн соонда та-рып, сикиртип алырга олар белең аравастар.

Хураган кажаларын ийи аны туткан мен. Ол ка-жаларың иштинде тускай клеткалар база бар. Бирги ка-жалал кааш, хураганнар турар, эскедиге өзе берген туре-чаныңа кажалал. Кажалар иштинде хураганнар кеңгерер тускай дериг-херекселдер база бар. Хураган кажалын хой ка-жалынды анык температурга

туудуп, чылгылар. Хураган ка-жалыңа ол сабыс мен. Оң-кырын, кылгыларын эки чы-лыгылар. Кажаа иштинде тус-кай температурга хемээр че-рексел турар. Хураган кажаа-зың иштиниң чылын 4,8 градуска туудуп келдиңиз. Ка-жалың дөңгөлөгчө ажилдып, хураганнар агаар кижир тус-кай чер бар. Хураган кажаа-зың иштинде клеткаларга чаш хураганнары төрүтүңгөн хунуңуң аямы-биле суу турар бис.

Чаш хураганнары эмирпир, оытка киргенерин кеңгер-ринден база хой чүүлдер ха-маржыр. Хураганнарга бээр ситениң аныгып алып. Амгы хунерде хой чылдыг ситен-шө-лүңдөн ийги удаа ескен си-тен-биле кеңгерерге эки. Ол чамык болгаш кеңгерерге ху-раганнарың акыс балыган-мас. Кадыг ситен-биле кеңге-рерге хураганнарың акыс балыганың, арып эгелзэр чорук оон тытыр. Бир эвээш хураган кажаа аяа соок болза, төрзүн хойларны олең кажалалар.

Бодумуң хуудма малым нитиниң хонундан аны, даш-тын шөдөн кажаада туруп ту-рар. Төрүр хойкуң кажалыңиз ишти тар эвээш, шөлзөн, хой хостуг турарга эки. Хойну а-варда он хире хонукта төрү-дүп алырга, оон хураганнар ажиллап болур. Иш-чөмүң хонундан эртен чылдарга үскөн хураганнарың дежилзэр-ге, ортумаа-биле 22 кг болган. Бо чыл берге байдалга эр-тир турар. Дүңгүр төрүр 329

Хой ажилың чаш чүүлдер-ниң дилзүр, тапталыңдын ту-туп үнөү ужурул бис. Чам-гыс сөс-биле чугаалаарга, үе-ниң негелдези-биле эде тур-густунар, хой ажилын сааы-радырыңа үлүүүстү кижир удурул бис.

Бистиди таймалырыңиз үндүрүг чингедириниң дугайында

Редакцияның чамдык авторларыңиз дилзэн атууга ажил телекериңиз үндүрүңгө тама-рыштыр чингедилер дү-гуйында тахылбыр азы-рини Тыва АССР-ниң сав-се министриниң ораа-чызы Василий Марозович ЛОМКОДАН дилзэн бис. Оон тахылбырын моон алаанда парядамыс.

ССРЗ-ниң Сох-төө минис-терствозунуң 1983 чылдың декабрь 30-де үндүргөн «Чуртакчы чоңуң үндү-рүүнүң дугайында» инсти-туцияны атууга ажилчы-нарың болгаш албан-хаак-чыларың шалыңың база өске-даа телекериңиз үндү-рүүңе чамдык чингелде-лериң кижир.

Ук инстиутуңуң 25 пунктунуң бээр, азыра-лында дөртөн хой кижилер ажилчылардан болгаш ал-бан-хаакчылардан оон кол ажилдап турар черинге тыртар үндүргүчү 30 хуу-дун чингедирин айткан. Азырадычым дээрге уру-ларынды аныкта ажилчы-нарың азы албан-хаакчы-нарыңа турар боду тускай орук чок, оон-биле дөргүл-төрөл эвээш тамаан-чок кижилер болур. А сти-пендия азы пенсия ал, кү-рүңкүң өске-даа азыра-лында турар кижилер азы-радычыга санатас.

Он шыкыш профессиональ-тиктин чингелдериниң сугургулаңы болгаш күрүк азыраалында турар өске-даа кижилер азырадычыл-ар болбас. Уруглар бажык-ларында турар, тускай школа-ларда (кеңгерип, телкерип турар) болгаш ада-кеңизден төлөсүр албайн турар чер-лерде база күрүңкүң долу хандырылгында өөрөңки-чилер, уруг божааш, теле-вирлг шөлзү ал ораа те-рзөңгөңер, чөптүг чылда-дан чөккө ажилдап турар күш-ажыл кылып шы-даар хаммагылар база азы-радычыга кирбес.

Өг-бүлөгө дөртөн өрү азырадычыл бар болза, кинигелден ада-кениңге бирээзинге (оон боттары шилп алып) көргүзүр, а уруглары дөрт болгаш оон-даа хой болза, кинигелден ийилдирелгө көргүзүр.

Ук чингелден чуртапга-ажылал контроларыңиз ийиле, бөжичилер эртеле-риниң азы улус депутат-тарыңиз көдөш (сугу) Со-ветиниң кустомунуң азыра-дычыларыңиз дугайында кижирген документизи ба-рындаалал көргүзүр. Шы-ныгылап чыл сааныда тып-сыр болгаш үк чылдык төмөңүзүңе чөдөр ол күш-түр болур.

Кижиниң кол ажилдап ту-рар черинге шалыңы 70 рубль азы стипендиязы үс-түдө түккөн ашайн ту-рар болза, үндүрүп тыр-тас. 71-ден 91 рубль чедир шалыңыңиз үндүртүп тускай таблица атууга тыртар. Чоңоң, 91 рубль шалыңың болза оон 7 рубль 12 ко-пеек тыртар, а 92 рубльден 100 рубль чедир шалыңга 7 рубль 12 копеек болгаш оон кырынга 91 рубльден ажил турар түңүн 12 хуу-дун немээш, тыртар. 101 рубльден хой боок болза, 3 рубль 20 копеек болгаш 100 рубльден ашкан түңүн 13 хуу дун каткаш, тыртар.

—Төрүр хой кадаргаш, ам сөскө чыме кирдим. Чыл бү-гүнде хураган болгаш дүк алып планнарыңиз алып күсүдөп келдим. Менде чаш ажилыш-кын-даа чок, чамдык чүүлдер-ниң эртемге үндөзүлөп, еске-

<

ҮНҮҮШКҮННҮГ ХУРАЛ

Мөңгүн-Тайга район Совети-
ниң күөскөсү комитетиниң
үчүрүкчүлүгү хуралын Мөңгүн-
Бүрүн көдөзү Советиниң Кызыл-
Хая суурга барып эрттирген.
Мөңгүн-Бүрүн көдөзү Советиниң
күөскөсү комитетиниң хей-
никти организацияларын
ажылын ууртуп турар прак-
тиказын дугайында айтыры-
ны аңаа чугаалап, көдөзү
Советтин күөскөсү комитетиниң
дугайында 8. С. Саваның
илеткелчи дымчав.

1987 чылда күөскөсү комитет-
тин хуралдарына херэжженер
чөвүлениниң болгаш ад-
министративтик комиссияны
ажылын бир-бир уааа чугаала-
жып көргөн. Хей-никти органи-
зацияларын ууртукчуларын
ның семинарын ийи катар эр-
тирген. Суурда 7 агитаторлар-
дар дарагаларына тусхай ру-
ралдарын эрттирип, оларны
ажылына хүн бүрүн уур-
тулганын берип көргөн.

Суурда херэжженер чөвүлө-
ни агитаторлар-биле бол-
гаш хей-никти организация-
ларын кыргышчы-биле көдөзү
Култура бажынында дым-
чыла келгилерин, «Уран-ше-
вер» хондар деп делегелерин
организациялар эрттирген. Көдөзү
Советте херэжженер чөвүлени
эрткен уеде 4 уааа бүгү хе-
рэжженерни хуралдарын эр-
тирип, аңаа советтин социал-
экономикти хөгжүлдээн дү-
гөдөдөр талазы-биле база со-
вөзүтү, бот-оругу-чарыла
болгаш бот-ажыланмышчыне
кирериниң дугайында, чоңуң
өгүлү култураларын беддер
болгаш шолалык ала-кенин
харылазын дугайында ай-
тырыгларын чугаалашкан.
7 лекцияларын чүгө херэж-
женер чөвүлениниң хуралдарын
эрттирген.

Херэжженер чөвүлениниң
составында 7 кижик ажилдап
турар.

Ындыг болза-даа советте
херэжженер чөвүлени сөөлү
уеде ажилын суурааткан. «Эң
уңуу културалар» а-буеде
социалист чарыштын түкө-
ли уурдубз. Арагалашкын-
га болгаш алакалыгы уур
демисел талазы-биле ач ору-
дуп турар хемчеглер кошок.
Херэжженер чоңуң иштинде бо-
ду арага кылып, хойлак ха-
нындар чоруктар чайгы уе-
лерде турган. Комму-
нистер Чынык Сат, Антонина
Кара-Сал олар арагалал тур-
гаш, партия талазы-биле шы-
гың хемчег алышканар.

Советте административтик
комиссия даргазы М. Н. Хер-
те, оралкычы О. С. Саван
олаз четпес ажилдап турар.
1986 чылда 9 кижиниң херэж-
ж көргөн болза, 1987 чылда
чүгө 5 кижиниң херэж көргөн.
Көдөзү Советтин девиэсээрине
арага-дарыга сундулг, хей-
никтиниң корум-чүрүм уур-
ура, брага ханындар, хойлак
тигер чоруктар бар, ону сай-
гарып көрбөй турар. 1988
чылдың январь айда безин
Василий Салчак, Кан-оол Иргек
олаз суурга ээрик чоруп тур-
ганы дээр оларны херектерин
административтик комиссияда
кирип каан, ол херекти а-
даа көрбөз.

Мөңгүн-Бүрүн көдөзү Совети-
ниң девиэсээрине күш-ажыл
кылып шыдар нэзылг кижик-
лериниң чүгө 32,2 хууу арага
ишпес чорук дээр демисел-
диң эки тура нитилелдерин
кежигунери болуп хаара түт-
түгөн. Ол дээрде куду көр-
гүзүр-дүр. Нитилелдиң бол-
гаш оң эге организацияларын
амгы үениң негелдегине
дүүштүр чедир ажилдаган
турарын, моон сонгаар кескү
ажылдарын кылып чорударын
райкуускомун хуралына са-
нал берген күөскөсү кижигун-
нери чиди-биле болгаш чеп-
тү-биле шүгүмчүлүз.

Бо айтырып талазы-биле чоң
ортузунга кижизидиле ажи-
лың арагың харазын дугайы-
нда лекция, беседалары
четпес организациялар чорудуп
турарын илеткелчи болгаш са-
нал бергенер демдегел чү-

гааланар.
Район көдөзү Советтерниң де-
путаттары тустусту округтарынга
сонгукчулары-биле уура-
жышкындан аңгыда, хоочун-
нар болгаш клуб чөвүлелери,
көдөзү библиотекка-биле тууш
харылазын ажилдап турар-
лар. Хей-никти организацияла-
ры чоңуң дымчылганын органи-
зациялары-биле чаа аргалары
ны ажиллап келген. Бо талазы-
биле, малаңгы көдөзү библио-
теканың үлүгү үлүг.

Көдөзү Култура бажыны (эр-
гелекчи У. С. Донган) энзи-
бүрү темалыг келгилерин органи-
зациялар эрттирип турар.
Эрткен чылын советтин Куль-
тура бажынында, библиотекка-
зынга септелгени эки шынар-
лы чоруткан. Ыңчалажок
Култура бажынының одаар
чүлүн чогуур уезинде белег-
лек албаанындан уузелдире
бээр. Ооң уламандан соок бо-
лур таварылгалар хей.

Кино уурдугези ыракта
четпес ажилдап, эрткен чыл-
дың планын чүгө 94,1 хуу
күөскөтөн.

Чоңуң кадык чаагай амыды-
ралын хайгаарар кол черин
бирээзи унасто, энгелдиз,
Ооң эргелекчи Зоа Ичинко-
на Монгуш чоңуң кадык
камгалар херекке шыктыр,
сакшы човыглар чоруп көр-
гүзүп турар. 1987 чылда уна-
сто энгелдизин 10 орунга у-
гатырган. Мөңгүн-Бүрүн бажы-
нда чуртап турар малчыларны
ландары-биле кижик энгилчи-
ниң пунктузун ачтыган. Ыңчал-
ажок чоң ортузунга масса-
политикти ажилда чедир кыл-
байн турар. Яңы-бүрү аары-
гар аңы-биле лекция, беседа-
ны эвээш кылган.

Хей-никтиниң корум-чүрүм
камгалар талазы-биле улусчу
дружнаның ажылы көдөзү Со-
веттин девиэсээрине чүгөр.
Мөңгүн-Бүрүн ортумак шолалы-
кы бажылар болгаш Кызыл-
Хая суурда унасто энгелдизин
ның коллективтери дежур-
нылаашкынче доктаа-
мал унуп турар. Көдөзү
Советтин болгаш советте
партикомунуң талазындан улусчу
дружнаның ажылыне док-
таамал кичээниң салбын кел-
гениндан советтин контора-
зында, гаража механизатор-
лар дружнаның үнөмүн, гра-
фик ууштур таварылгалар бар.
Бо айтырып талазы-биле со-
вөзүтү дружнана командалар
У. Л. Иргит кошок кичээни
салып келгени күөскөсү хура-
лында демдегелдиз.

Эш хуу суду (даргазы Аңчы-
оол Хомушун) 1987 чылда ча-
гыс-даа суд кылбаан. Моон а-
лгаш көргө, эш хуу судунуң
ажылын шимчедир талазы-биле
кандыг-даа хемчегин көдөзү Со-
веттин талазындан албан.

Көдөзү Советте дымчаныр
хуш шавын 1985 чылда сонгуп
тургускан, оң даргазы Кан-
оол Иргит кандыг-даа ажил
кылбаан, оң ажил-чорудула-
зын кым-даа сонугурап көр-
бөз.

Көдөзү Советтин күөскөсү
комитет чон ортузунга кижизид-
иле ажилын күштелдире
чорударына болгаш күш-ажыл-
дың сагыла-чүрүмүн бы-
зылган, планын оналдарын
социалист хүүлгелерин
күөскөсүнче кижик бурзун
кириштеринге хей-никти
организацияларын бар ар-
галарын долзу-биле ажилла-
шкан, оларны ажилына уур-
тулганы кошокдиг, практикти
дузаны эвээш чедир кел-
гени райкуускомун хуралын-
дан ачтыган.

Хей-никти организацияларын
ның ролон беддер-биле
оларны ажилын дугайында
отчеттарын, информацияларын
доктаамал дымчыл, хей-никти
организацияларын ажилын
унастын-биле энгилдиз турарын
көдөзү Советтин күөскөсү
комитет райкуускомун хуралын-
дан хүүлгел алган шиктиринде
давсхан.

Салчак ОЧУР.

ЭЭНЗИРЭЭН ОРТЭЭЛ

Усту, Алды Балкыттын
мал оуттар черлерин. «Тере-
Хөл» советтин малчы-
нары ында чуртап ороор,
ол чериниң аразы ормон ха-
йын, ырак-узаа черде өг-бүлө-
лериң амыдырал-чуртталга-
зынга кандыг хережелдер
турбас боор. Ынчан ол аразы
бир хонуп чедер болгаш, чер
ортузунга эртэл-бажың гудар-
ын шадла-ла сүмөлешкен.
1983 чылдың февралда кол-
тозуң өткөс-сонгудалыг ху-
ралыңа малчынар ол саваны
кирген. Оларнык бот-адеп-
кейик саванын чыгылганар
уузел, оле эртэл-бажың гу-
дары-биле Бегзи Дана, Дөрмө
Доржу баштакан бөлүк кижик-
лери чорударын шиктирилдиз.

Ук шиктириниң чар чөвүсүн
түлүп алгаш, ахт-биле чудук
сөөртүп тургаш, бажының
туткан. Ол бажың ырак-узаа
чорук кылып эртер кижилерге
дык таарымчалыг турду. Ам-
гы уеде ол эртэл-бажың кан-
дыг байдалдыг Олне сакшы

салып кижик бар бе? Чок. Шы-
нап-ла, кижиниң амыдырал-
чуртталганын эки сакшы са-
лып болза, олардан ажил-иш
дээр негелде кылдыра безин
белен болбас бе. Ам ол үнө-
лериң эртэл-бажың чорук-херек
кылган кижилерин доктар
чери болуп хеманок, энзи-
бирдиз. Ишти-дышты соон до-
ш-биле дөмөй. Сонга, хаалгалары
ны хажып калган. Чыгдан чыл-
де септелге чок артып келген.

Бо эртэл-бажың Санаа
Кыргыс ээлеп турган. Ол ам
пенкционер, Балкыттың чуртап
орар, Ынчан эртен-дүшкен
кижилерин айттарын ситенге-
дир чери тускайлап каан.
Өзүлдерге чымырлар лампа-
ларын турду. Чыгыс сөс-биле
чугаалаарга, изигте, соокка
могал-шылаан кижилерин
дыштың доктарыңа эптиг
кылдыган эртэл чүе, Блан-
гы чаш уурталыг малчын
келер бо чери совет дирек-
циязы, көдөзү Совет күөскөсү,

Чоокта чаа бистик республиканың төлөөлүлөрү—

партия-совет база агроуплетур ажилдакчылары Томск
областың агроуплетур комплекзиниң ажылың дур-
жулазы-биле танымып чораш келген. Ол делегация-
нын составына бистик корреспондентивс база чо-
раан. Ооң белегезин материалды бо аранда парла-
дымыс.

Бистер Томскиге барган-
выс көжээнде-ле область

дугайында үш киножурналды
биске сонугурап көргүскөн.
Агроуплетур талазы-биле а-
ка шынар областтың көдөзү
ажыл-агылы-биле танымып
выс мичалдыр эгелдиз. Даразында
СЭКП обкомунун ийги
секретары А. С. Зерембо бис-
тиң хүүлгел алгаш, областтың
экономикти болгаш социал
хөгжүлдээн дугайын та-
ныштырган.

Томскиниң малчынары 1987
чылдың 3065 килограмм сүтү
саткан. Ол дээрде 1986 чылда
турганындан 411 килограмм
хей. «Сүт» деп программа
эзүгөр 1990 чылда бир инек-
тер 3500 килограмм сүтү сар
сорулганы санал улус болду.
Амгы уеде Томск областа
саанчыларнык «3200» база
«3500» деп клубтары бар. А
бисте бо чылын «3000» деп
республика клубун организа-
тап тургускан болгаш. Бо чер-
ле эки херек. Ынчан сүт бү-
дүрүлгенин беддер талазы-
биле оң ажил-дугазы улуг
боор деп бодум хууда ыңчаар
бодал турар мен.

Бистин чорамыска област-
тың көдөзү ажил-агылында бир
эки чүүл болза, жокудап тур-
кур колхоз, советтарын өске
мурнакчыларын шөптөп тур-
арын. Ооң ачызы-биле сүт
салдазы беддиз. Ол шөптөң
улазы чүп дээр ажил-
агыларын ууртукчулары ук
советке, колхозка баргаш, ын-
да күш-ажылды организация-
нын чарык ай дугурунда та-
нымаар, оң камдыктары кол
экономикти, зоотехник, меха-
ник, инженер-даа болуп ал-

гаш, практикти дээр көрү-
сөр. Ооң түнелин үндүргөш,
сумелерин ажилдап кылып.
Кейир чылын «3200» деп клуб
турбас, «3500» деп клуб эртер,
«4000» деп клуб ачылгаш
келер. Ынчан клуб ачылгаш
бир инектер 3200 килограмм сүт
сар деп сорулга саткан бол-
ганда, ол чөптүг херек.

«Сүт» деп программада 5
кол чүүлге кичээниң салган:
мал чөмү, оң шынар; уксаа-
жылдыла-селекция ажилы;
кадрлар; социал айттыр;
болбаазырадыла улетуру.
Бо дээрде бистин республика-
ның агроуплетур ажилдакчы-
ларының база докт харымлаар
айтырыглары-дыр. Оларны
чогулчалыг шиктирлөвөй
тургаш, хей сүт дугайында
чугаалаан-даа херекчок.

Эрткен чылын Томск обла-
стың бир чуртталгачы онааш-
тыр 1 тонна мал чөмүн белег-
кээн. А областтың чоңу бир
миллион чедип турар. Бир
инекке онааштыр 20 — 22
чөм едикчины онаашыр.
Чоокуң чылдарда ол көрү-
зүңү 25 килограмм чедир
сорулганы салган. А бисте
эрткен чылын 1 инектен 1791
килограмм сүтү саткан бол-
гаш. Чөмөгүн аа! Ам респу-
бликада «Сүт» деп программа-
ны ажилдап кылып турар.
Томскиниң ааар-бойдан
хөрзүңү бистин Тываныңдан
илгалды дээр чадавас. А мал
чөм белегезиниң технологи-
гизы дөмөй болгаш.

Томск хоораның чогуунда
Көдөзү ажил-агылың дуржула
станциязының сүт-бараан
фермизында 1988 чылда но-
гаан конвейерниң схемазы
мындыг: сар инектерин июнь

1-дүн сентябрь 31-ге чедир
оагарга кадарар, ол уеде 17
конвейерин эртер. Баштай-ла
эрткен чылын тараан хей чыл-
дыг ситен шөлүңгө, ооң соон-
да күзүн тараан кек-тарага,
сүлгө, медеге, хонак биле
клевөр холумактыг шөл-
гө, ооң соонда рапс тараан
шөлгө аңгы-аңгы хуусаада эл-
чештир кадарар. Даразында
укутуруза, дэзында чөмөшти
укуштар тараан шөлдерге ка-
дарар.

А нити область сүт бүдү-
рениң улетуру технология-
зын талазы-биле областтың
агроуплетур комитетиниң
кады үш эртем албан черлери
сумелерин ажилдап кылган.
Чыгыс сөс-биле чугаалаарга,
областың көдөзү ажил-агылы-
нда эртемниң ролу улуг. Ол-
ла бүгү чүүлдер-биле кижик
танымаар, бистин республика-
да Көдөзү ажил-агылың дур-
жула станциязын ажилдап
кылып кандыг сумелерин
барып деп, болганок-ла ай-
тырыгын кижик бодуңа сала
бээр чорду. Бистин Каа-Хем
район кожалары — Кызыл,
Танди, Биш-Хем райондардан
сүт саалдазын талазы-биле
чүгө жокудап турары! Чөмө-
Хемчик районда безин «3000»
клубтуң кижигуну бар, а Каа-
Хемде чүгө чогул! Бисте дур-
жула станциязы оода чоок
ол районга барып, сүт саалда-
зын көүдөдөр талазы-биле
практикти дузудан чүгө че-
дирбиз!

Томск областтың мал чөмө-
ни кол черин рапс, меде, чо-
чак-тараа, дэзында чөмөш-
ти укуштар ээлеп турар.
Кышкы уеде бир сар инекке
күнде 1 килограмм чомак-
таа даганы, 4—5 килограмм
чомак-тараа холумаа бээр
чүгө деп, ында специалистер
санал турар. Ол ышкы 1 тон-
на сүтке дэзында чөмөш-
ти 1 тонна укуштарын чары-
даары чүгө деп санааш, ын-
дыг културалары тарырып-

че улуг кичээниң салган.
«Сүт» программаның ийги
кол улаанышкын малаңың
уксаазы дээр бис. «Томски»
советтин директору П. П. Ко-
шель биске чүе чугаалап тур-
гаш, инекти уксаазы ыяп-ла
мыча сүтү бээр укурлуг, бир
зас ол хире сүтү чедир ал-
байн турар болза, оң ажаал-
да-хайгааралы кошок болуп
турары ол дээрин демдегел-
ди. Шынал-ла, ындыг болуп
укурлуг, «Черноярский»
советте сүт комплекзинге
бараыска, ында зоотехник
чүе эрээлине аңы-бүрү жур-
налдарга сар инек бүрзүңү
ханыс-ла шынарларын шүтү-
зүм кижик каан. Езүлүг уеде
деп чүе ол. А бисте ындыг
деп чүе ол. «Кара-Хаак» биле
«Х Улуг хурал» советтарда бе-
зас өске-даа чамдык ажил-агы-
ларда симменталь уксаалыг
инектер ам холушкан. Ындыг
болганда, хей сүтү ам канчап
саал алыр бис!

Томск областа бир эки чүүл
—хунажынар 400 килограмм
чүтээнде оларын тарып бо-
галтас. Оон аңгыда, 1978 чыл-
дан эгелдиз, кара-шөкөр
инектерин голштинер-биле
хаймактал эгелдиз, амгы уеде
ындыг хаймактар сар инек-
терин 80 хууу деде берген,
оларнык бирээзиниң-не диги
дэзизин 400—600 килограмм
чедип турар. Ындыг улуг
инектер сүтүр болуру бил-
дингир.

«Сүт» программаның үштүк
кол көдөзү — кадрлар-биле
ажыл.
— Мурнууда бистер бир
инектен-не сүт саалдазын 20
— 50 килограмм чедир көү-
дөдөр дээриниң эки деп са-
нал турган бис, ам болза 140
—180 килограмм көүдөдөр
дээриниң майтал тур бис—деп,
обкомун ийги секретары
А. И. Зерембо биске дидиңат-
ты.

Томск областа көдөзү 17 ра-
йон бар, оларнык ажил-агы-
лары 228 сүт-бараан ферма-
лыг. 1985 чылда оларнык 28-и
бир инектен-не 2000 кило-
граммдан эвээш сүтү саткан
турган. Ооң чылдагыны чүдөл
дээр саагарга бээрге, кижилер-
ниң ажилдарына, чуртаа-
рынга таарымчалыг байдал-
дарын тургусулаан болган. Са-
дик, чуртталга бажынары че-
дирбизинден кижилерин
ажылдаар күзел-соруу чүе-
зынчаар инектерин дүзү-
дэ-биле саал калышкан, чана-
рын бодар. Областың партия-
совет база ажил-агы органи-
зация бо айттырыгы шиктир-
лээр-биле дээртиг хемчег-
лери алган. Ооң түнелинде
хокудап турган фермалар
1986 чылда бир инектен 2000
ажыг килограмм, а 1987 чылда
2300 килограмм сүтү саткан.
Амгы уеде областа 228 фер-
маның 115-и бир инектен-не
3000, а 15-и 4000 ажыг ки-
лограмм сүтү ал турар.

Бо областа фермаларда
вторник сагында-ла малчын
хүнүн эрттирип чачыл бол-
ган. Аңаа бир ажил — сааны
кижи бодуңуң недела дургу-
зунда өтөдөн эртер. Ол хуу
областың девиэсээрине кө-
дөзү өске ажилдар болбас.
Өтөдөн берип тура, санын
кижи чүгө кылганын, чөптө-
чүт болганын тайылбырлап
бээр, чөптөстерин чаладыр
талазы-биле хемчеглери
ажылдап кылгаш, ону ботан-
дырып турар.

Бистин районнарыстың
чамдык ажил-агыларында
малчынарже комплексниң
укушуктерин болуп-ла турар
харын. Ынчалда-даа оон дээр-
тиг чамдык ындыг-ла чогул-
чалыг эвес. Томск областтың
үлгери эзүгөр тамыктың
мурнууда жокудап турар
ажыл-агыларыне база тусту-
с ажил-ишчилерге алаа комп-
лексниң укушуктерде са-
гыш салыр болза эки.

Областың фермаларында
столазавлар, мажикчынар,
дүштар, ол хаманок, чунер-
бажынар (савуннар), эмделге
пунктлар безин бар.
«Сүт» программаның сөөлү
көдөзү продукцияны болбаа-
радыр. Сөөлү ийи чылда
областың агроуплетур комп-
лекзиниң болбаазырадыла
бүдүрүлгелерин түдүрүп,
эде деринге 32 млн. ру-
блди чарыдаан. Аш-чөмө-
н хей-хей чаа немелде хевирле-
рин кылып ундурп турар
апарган. 1987 чылда ногаа са-
дарының 8 мажикчин ажил-
кач. Чамдык советтарнык
боттарында безин аш-чөм
болбаазырадыр чектер бар.
Хей сүт дээр чарышты
СЭКП обкомунуң база улус
делуаттарынның област Со-
ветиниң органы — «Красно-
ярская» голун районнар аайы-
биле зокута бир инектен са-
ганы, эртен чылдаазы-биле
дөмчөли — мындай ийи кө-
нөккө доктаамал чырдып
турар, а биске ону оода ай
санында республика солунга-
рынга ыңчалдыр чырдып ту-
рар болза эки деп бот-хууда
ыңчаар бодар мен.

Устуеде кирген чамдык
кичкерткен алгаш, сүт бү-
дүрүлгенин көүдөдөр, ол чу-
гула продуктун болбаазыра-
дыр талазы-биле Томск обла-
ста дуржула улуг. Ону биске
ажылдарын чамдык арга-
лары бар. Бир-тээ СЭКП рай-
комарының бирин секретары
олаар, чамдык райтуксомер-
нык даргалары, Агроуплетур
куркомунуң төлөөлөрү ону көрү-
п, билит алган болганда, ол
дуржулагы шикээдиз эгел-
диз боор деп негел улуг.

Эң малаңгы сүт бүдүр-
талазы-биле бир советтин
дуржулазын база чөмөш-
дигени ажиллап турарын, кө-
дөзү ажил-агыга эртемниң
ролю — бо айттырыглары со-
лунга даразында чырдыр
бис.

Седен ХЕРТЕК
[«Шынык» корр.].

ЯСЛИ БИЛЕ БАЖЫҢ БОЛЗА

Амгы уеде кижик дугайында
сакшы салымшын — чүгө
черде. Кижик чок болза, кан-
дыг-даа ажил шимчөвөс. Ын-
чангаш кижилерниң ажилда-
рынга, чуртталганын таарым-
чалыг байдалды чогулчалыг
болдулары — кол негелде.
Оларнык амыдыралы экинчи
болза, хамаарышкан ажил-
иңгени күзел-соруу улам күш-
телер.

Бистин амыдырал ханды-
рыла бүдүрүлгө эргеленип
инити-биле 40 ажыг ажил-
чы бар. Олар ай, каврал са-
нында планын даалгаларын
багай эвес күөскөдүр турар.
Чоңга 15 хевириниң ачы-дуза-
зын чедир келген. Ынчал-
ажок ажилчыларын ара-
зында ажил-төүл асли-сакша
тургустуунаан улус бар. Оон
аңгыда, беш специалистер чур-
таар бажыны чок. Оларнык
иштинде ийи бот не бар.

Бир эвес устуеде айттыган
ажылчыларга асли-сакш Бөкпө,
Бажың-биле хандырмат бол-
за, оларнык бүдүрүлгүлүг,
сөткө-сакшы дээр ажилда-
рынга дык-ла дузалар ийи.
Чамдык ажилчылар тускай
мергезилдиг-даа болза, ажи-
л-төүл асли-сакш чогулдан. Ба-
жың-балгаш-биле хандыр-
бында ажилдан унуп чоруп
укурга таарымчалыг турар. Бүдү-
рүлгөдө профэил комитет,
администрация бо талазы-биле
хемчеглери алырыңе орал-
дажымшыкынарын кылып кел-
дымыс. Харын улус депутатта-
рының Эркин район Советиниң
күөскөсү, ийдез Советиниң
күөскөсү база херэжженер
ортузунга ажилдар чорудар
кидиктиң эргелекчи бүдү-
рүлгениң ажилчыларынче
сакшы салып, асли-сакш болгаш
бажың-биле хандырамын
хемчеглери алыр боор деп
күзеп тур бис.

Зоя НОРЛААЖАП.
Профком даргазы.

Салчак ОЧУР.

Салчак ОЧУР.

Салчак ОЧУР.

Төрзөн дилың өөрөн

ХАНЫ ӨРЕДИР,
ШИЦГЭЭДИР, АЖЫГЛААР
ЧОГУУР

Коммунист партияның болгаш Совет күүртүмүнүң көсүк ажилдагычызы, Бүтү-россиянын старостазы М. И. Калинин Ада-хуртунда Улуг да-йынның мурунда-ла Москва шкөөлөрүнүн үстүкү класс-тарын өөрөнкчилери-биле Кремльдиң Улуг ордунуңа ужурашкан. Төрзөн чуртун идегелдиг, кадык-шыраак кемгелекчилери, долу үнелиг аймактары болуп төрөдө, даразында алар эртенкириң бирээде, марксизм-ленинизм үнүдөзүнүн, ийде, төр-рүн дилдиг, үштө, математика, дөртө, физика, беш-те, химия, алдыда, күш-культураны ханызы-биле шиг-гээди алыр ужурул силер деп, ол чаган. Педагогика-ның нарын айтырларын ханызы-биле сайгарып чордан М. И. Калинин шкөөлөрү-гө бо чагы амыг үдө, эде тургустуунуңунуң — совет кичилдерин амырларын бугу талаарнын революту-чарыгларын шигиттерин туңгундазында база чугула учур-дузалыг деп бодаар мен.

«Ордум болгаш дээди шкөөлүн эде тургустуунуңунуң чоруп турарыңың база ону боттардын талазы-биле партияның сорулгаларын дугайында СЭКП Төл Комитетинин февраль (1988 ч.) Пленумунуң доктаалына мындай деп айткан: «Иде-мал-орус ий дилдиг билер чорукту идегелдиг хөгжүд-үр, СССР-ниң улустарын дилдерин, националдар а-разынын харилжазын чеп-сээ кылдыр совет кичилерин эки тура-биле хүлээп алганы орус дилдиг өөрөнчү база башкыларын үндөзүн-биле экижидери, орус болгаш тө-рзөн дилдерин кырынга ке-ди өөрөнчүлүк практикаын шкөөлөргө калбартыр чугу-ла. Тус черин национал дил-дин еске националдарын аныктары өөрөнчүлүк мак-ет дөткүр. Кандыг дилге ө-рөнчүлүк дугайында айтыр-гартык эртелг болуп чорукту чыгарышкыларын, кырышкыларын, кырышкыларын кам-чеп-дөө болдуруп болбас.

СЭКП Т.К.ның Пленумунуң бо айтканын ханык чокка удуртупа болдуруп, амыд-рылга боттардыры — бугу кичилерин, бистерин шиг-түстүз чугула хүлээлгези-тир. Дил — ханыктың му-рунда кичилерин харилжа-зын, бот-боттарын бил-чирин, чепсээ болгонда, дилдерин билер, чугула кул-туралын шиггээди алдыр, кандыг-даа дилдиг дүрүн-чирин сөгүрү — бугу-ни-тин чугула херээ деп бодаар мен.

Эрзин районда тыва дил, литература башкыларын методиктиг каттыжкышкы-нын удуртукчу Валентина Монгуштуң «Төрзөн дил-дин өөрөн» деп кырышкы-биле 1988 чылдың март 4-те № 54 «Шыңгыс» полтавтин «Баш-кының хүлээлгези» деп чү-түлүг улуг сугургал-биле ном-чааш, оод көдүргөн айтыр-ларын, сумелерин, сана-ла-рын дөткөзүшкө, мен ботум номчуку, журналист, оочу-лук кичи болганында, баш-кының ол санадарыңа ула-жып, чамдык бадалдарыңа илергелеп бижир бодаар мен.

«Эрзин — республиканың еске районунуң бодаары, ондайг чер деп, авторун билиштин шиг. Ол дөткүр чурттакчыларын элзэн эки-дыма моол улустуң дил-дин билер, аныктарын ар-занда элзеш эвес кичи-лер түш дилдиг: тыва, орус,

моол дилдерин кырынга чугалажып турар. Эрзин, Тө-р-Хөл чурттуг эш-өөрүнүң үш дилдиг билерин анык-мала-магадал чордум. Кандыг-даа чоңунуң дилы — ол дээр-ге оон национал байлаа болгаш. Эр-зин чурттуг, амыг төде Кы-зыл хоорайда чурттап, ажил-дал чорур С. Ш. Баян-биле ке-ди Моол Арат Республика-ның Саглы суурунга 1973 чы-дың чынында албан-ажыл ай-бай-биле эде берген мен. МАР-ның Саглы комитетинин секретари-биле эш Баян моол дил кырынга чугала-жып, орус, тыва дилдерине сөөт чокка оочулуруп тур-ганын кынаарда база дык-ма-гадаан мен.

«Башкының хүлээлгези» деп чүтүлдө көдүргөн чугула ай-тырлар чугула Эрзинге эвес, харин-даа Тываның бугу рай-онунуң боттарын 1983 чылдың март 26-да СЭКП Тыва об-комунуң IX пленуму амыкчы чоңук, аныктарын партия-туг болгаш интернационал-диг кичилдерин улам-на күш-телдер дугайында чугула айтыртын чугалажып көр-гөш, дил, чугула культу-разың, орус, тыва дилдерин шкөөлөргө башкыларын, өөр-өнчирин үндөзүн-биле экижидерине улуг кичилерин уг-ландырган.

СЭКП обкомунуң плену-мунуң сөөлүндө чоңук, амы-кычтарын ортуңуңа та-йылбыр ажилан чоруткан түнүгүндө тыва дилдиг чуга-ла культуразында хажыдыш-кынар чоруту барык чик-кен. Бичалзажок «Райком ком-сомо-лдан телефонун турду», «Бөгүн сөөлүгү урук болбады», «Мен Новий Шатогор баар» деп чугалаар. Улуг-Хем рай-онунуң чамдык тыва анык-тарын ар-занда сөөлүгү үдө-дө база катал дилчалып тур-арганын комундаңдыр-дыр.

Харин-даа радионун, теле-виденин чамдык дилчалы-гартык, хуралдарга харилсал-гартык чамдык ажилдачылар боттарын чугулазын чугулазын чугулазын хайгаргас, орус, тыва сестерин амаан-чокка холуй ажилгаар, дил дүрүмдерин, литературалыг негелдерин сөгүс тавар-ылгалар база бар. Анык тыва кичилерин чугаа культу-разын сайзырадырыңа чыдыг таварылгалар идиңи бербей, харин-даа багыт салдыртып болуп турар деп бодаар мен.

Орус, тыва дил өөрөдиге-ленте хажыдыштыр база бир мындай бодады илергелээр бодаан мен. Националдар а-разынын харилжазын чепсээ кылдыр совет кичи-лерин эки тура-биле хүлээп алганы орус дилы — улуг орус улустуң байлак дилын тыва аныктарын дык со-йунга чыдып, сундулгү өөрөнчү, шиггээди ал турарына сөт-кил өөрөбей, алаа чоргалар-лыкым барып болбас. Мар-ксизм-ленинизм, коммунизм, эртермичин үндөзүнчирин тывалар, бистиг Төрзөн чурту-вусту еске националдарын чө-лөзлөкчилери-биле биг дө-мөй, кездөдө шиггээди өл-келген болгаш шиггээди ал-даа турар. Бичалга орус дил — эртерм-билгини чедип олурушкыңа дүлгүрүт-дүр. Оң-биле чергелештир, чам-дык тыва аныктар, амыг-гаш хоорайлар чурттуг анык-кичилер төрзөн дилын билбес болуп турар. Быдыг байдал-ды харилчалып деп санап болур бе? Национал-орус ий дил-дин билер чорукту идегел-диг хөгжүдүрүшкү чугулазын СЭКП Т.К.ның февраль (1988 ч.) Пленумунуң доктаалында айтканын макала холбаштыр

оңалар демдеглээр бодай-дыр мен.

Тывада ажилдап, чурттап чорур орус, украин, бело-рус, бурят, хакас хай-хай эш-терин тыва дилдиг билерин, чугалаары амыг үнелиг чам-дык тыва анык кичилерин төр-зөн дилдиг чугалаарын-дан эртерм болгаш культуруг деп бадитал болур мен. Чи-мээ, партияның болгаш күш-ажылдың хоочуну чогалачы М. И. Пакочов Кызыл хоорай-да чурттап олурар. Ол каян тыва дилгиле кылдып, дык-сонугурап дилчалар чордум. Чоокта чаа Кызылдың Ленин куудучузу Михаил Ивано-вич-биле ужуражы бергеш, оон-биле мендешкеш, кадыктың байдалын орустап айтырдым. Ол көлгү аажок каттыргаш, тывалар харыла-ды:

— О, тергин, тергин оол! Күш-ажылдың хоочуну Н. Г. Усолов ирей база Кызыл хоорайда чурттап олурар. Тыва дил кырынга оң идиң чокка шиг чугалаарын, тыва анык-тарын, амыг-гаш ла-ла ма-га-даар мен. Ол хай чылдарда чогалачып келген кичи. Кажан кездөдө тыва өңкүчтерин ол чөдө бээр, малчы-нар, механизаторлар оон ке-дөргө хүндүлээр, оларны эл-майралдыг хөгжөжиг, башкытангып, каттыргыш тур-ганын база магадап чордум.

Орус дилдиг тыва дилге оочулаа өөрөнчү көр-сө, шигиттерге чогуур элзеш эвес айтырларга база бар. Чимээ, оочуларды барык болдумас, нарын сестер бол-ганок-ла таваргыч. Проф-органация, филлал, аттестация, принцип дээн шыкыш, ын-дыг сестерин тыва дилге канчаар оочулаар, азы ол хөдөөр канчаар ажилгаза чо-гууруп деп айтыргыч хажы-дыштыр тыва дил, литература башкыларын санал-оонал оочулуручулук манат турар.

Красноярский политех-ник институтунуң Кызыл-да филиалы деп бижип, чугалап турар. Бичалга филлал — салбыр дээн латин сесту «Кы-зыл» салбырын деп бижип, азы чугалаар болза, амык-гаш болгаш массалыг номчу-чугаага утказы билдиргиде-болу дег. «Улус амыл-агы-нын удуртукчу ажилдачыларын чыдыг болгаш специалистер-ниң мергенчигин база билиң бе-диргидиң системаның эде тургустурун дугайында СЭКП Т.К.ның Комитетинин бол-ган СССР-ниң Министрлер Чөвүленин доктаалын бо чылдың февралдың төң-чүдө оочулаар тургаш, «ста-жировка на предприятии» деп домакка таварышкан бис. «бу-дүрүлгелерге стажировка-ла-ар бис. Быдыг оочулаңы тыва дилге дилчалыч чиктиг, чачыкчан болгаш стажировка-ла-ар деп сесту оон ут-казын ай-биле мынарар эде оочулаар бис: «бүдү-рүлгеге херек кырынга өөр-өнч ажилдаарын, быдыг сестерин оочулаңыңа тама-рыштыр номчулурун бот-далын, сумел, күзлөн оочу-луручулук база манат турар. Чечен, шиг, чедимчелгил оочу-галар тыва дилдиг чугаа кул-туралыңа, хөгжүдүлгөсү ба-за чугула учур-дузалыг деп бодаар мен.

Алексей ДУРЖАА,
ССР-ниң Журналистер
эвлекчилер кижигүү.

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

БОТТУГ ТҮҢНӨЛ ҮНДҮРЗЕ
ЧОГУУРМаргылдаа
соонда бодаа

Кызыл хоорайга хол бөмбүүгө шкөөлөрүнүн маргылдаа болуп эртеркен. Красноярский кедээ ажил-агы институтунуң Кызылда салбырын күш-культура башкызы Григорий Дүрбүзевин Сарылар оңу судулап эртерген. Ук маргылдааның эртеркенниң дугайында чугалап бээрни бистиг корреспондентикс сон дилээ.

— Бо маргылдаага оолдер-ниң он бир, урулгарың он ийи командазы киришкен. Олар каян-даа ийи болу-ке устүп алгаш ойнаадыр. Ийи спорт залга көрүчүлөр хай болган. Оюнкар шынар-лыг эртеркен. Билгеш Тожу-нуң урулгар команданың составы эки болган. Олар бирги черин бугурелди-биле алганы өөрөнчүг. Монгуш-Тай-ганың болгаш Бай-Тайганың урулгар команданың составы база шынар болгаш, ийиңи, үшкү черлерин үш-күнчүлөр Оолдардан Чоок-Хемчик, Барыш-Хемчик, Улуг-Хем райондарын шынар болган. Чидиг демсел-диң түнүгүндө Чоок-Хем-чик районун шкөөлөрүн бири черин алган. Каян-даа командаларын аразындык шынар ойнаар оолдар бар. Ам каш мыл болза, оларны адм-сураа үнүп келир боор.

— Бо маргылдаага Кызыл хоорай шкөөлөрүнүн чедикши чок ойнакчы чылдааның чүдө деп бодаар снер!

— Кызылдан ийи дугаар шкөөлөниң баазының шкөө-

интернат катчы алгаш, ча-гыс команда бооп ойнадылар. Олар чер албаан. Оон бир шкөөлөниң аразында белекел маргылдааны эр-тербээн. Бо талазы-биле хоорайның спорт комитети база профзалдерин, хоорай-да эки тура күш-культура болгаш спорт нитилели аразында уду-дедир чүгү чейкип тургаш, маргылда-ларны эртербээн. Ол шыкар хоорайга кандыг-бир шкөө-лүн баазының республи-ка хөл бөмбүүнүң секциязы тургускаш, тренер кичини бичылгаларын аразы бар. Бо талазы-биле Чырдыкын-ны министрствозу болгаш республиканың урулгарын спорт шкөөлөниң дирек-циязы тускай шкөөлөни амы-дал дугайында дерый хем-чегин алыр боор дээрзинге идегел бар.

— Тренерлер болгаш су-дьялар дугайында чүк чуга-лап болуп снер!

— Боолу эртеркен маргылда-ларга келген тренерлер бот-тарын командаларын бе-

леткээр талазы-биле хай үе-ни үндүргөн дээр болза час-тыр болбас ийи. Билгеш Тожу районун шкөөлөни а-разында уду-дедир чүк а-разында ол райондан келген спортчулар хол бөмбүүгө бир дугаар чер каян-даа өл-көбээн. Бо улаада шкөөлө-нү урулгар бирги черин алган. Бо дээр, урулгарың белекел, кандыг херекчи-дир. Алаа кол ролду тренер кичи ой-наан. Тора-Хем ортукма шкөөлө куш-культура баш-кызы Михаил Кол кыштадыр өөрөнкчилер аразында мар-гылдаалары эртерип келген. Ол боду судулавышкан, ой-наарын чараш аргаларына урулгары өөрөдип келген. Оон түнүгү — бирги черин алгаш.

Бичалга судулар талазы-биле чүк чугалаар силер

дээр болза, сөөлү үдө ө-зүп олурар анык судулар-ның саны элзеш. Бо мар-гылдаага безин өөрөнкчи-лерин аразында судулар-ны белекел ап болуп турган. Оларны амдыгаштан эгелеп белекел албай турары-стан, анык судуларны чок болуп турары хомуд-чыг. Райондардан келген улусту судулаар дээр, оларны формазы (судула-лар дөт тускай хем) чок болуп. Чамдык судулар оюнун дүрүмчирин база бичбес бол-гулар. Республиканың хол бөмбүүнүң талазы-биле фе-дерация шкөөлөргө суду-лар белекээр талазы-биле боттуг дүзүн оларга көрүс-пейн келген. Республиканың урулгарын спорт шкөөлө-ниң оларны аразында ха-бырлаа чок. Сенчир безин кедээ эртерип көрбээн. Оон

түнүгүндө анык судулар-ның белекелгил бааг. Ажы-биле чугалаар, улуг-даа судуларны билиң кошкар. Республика чергелгил семна-лардан эртерип күзүңг.

Шына-ла, сөөлү үдө хол бөмбүүгө чоруту сайзыра-ган турар. Ол талазы-биле до-таман секцияларын органи-застаагы турар. Тус черлер-де профзал болгаш ком-сомо-л организациалар спорт-тун бо хажыны кошкар кич-ээтгил салып турар. Маргыл-дааларын таварылга бооп эртерип турар черлер хай. Моон черле боттуг түннөл үн-дүрзе чогуур.

Интервью Монгуш ОЛ-ЗЕЙ-ООЛ кылган.

ЧУРУКТА: тилалчы команда. Ондар ОХЕМЧИКТИН фото-зу.

«ШАМБАЛЫГНЫ» ШАННАЛЫ

Тыва хурешке болгаш хол бөмбүүгө «Шамбалыг» со-вотун шанналы дээш чыл улаштыр маргылдаа база бо-луп эртеркен. Алаа Каз-Хем, Тес-Хем, Тенди болгаш Кызыл райондарын киришкен.

Маргылдаа ийи хун улам-чылаа. Хөл бөмбүү Шамба-лыг шкөөлөниң спорт залы-га болган. Эр улустуң тос, хөдөөжөнөриң чеди коман-дазы киришкен. Кайн-даа ко-манданың иштинде шынар ойнакчылар бар. Бичалга оюн чидиг, спортчу демсел-ге эртеркен.

Эр улустуң түннөл оюнуңа шамбалыглар Балгазының чамдык команданың чүгү-лүгү партида удул алган. Көрүчүлөр каян-даа коман-дага «карып» турганар. Ушкү черин Каз-Хем сурунуг нога өстүр комбинатының спорт-чулары алган.

Херээжен хөл бөмбүүчү-лөрдүн Чербинин чамдык ко-манды эки белекелдигин көрүзүп, чамгыс-даа коман-дага утурбаан. Түннөл онда шамбалыгларын утказы, бир-ги черин алган. Шамбалыг ортукма шкөөлөниң урулгар команданың үшкү черге тала-лыг болган. Шамбалыг черлер алган командаларга шамбал-ды тываан. Судуа кол-лежизы тускай шкөөлөниң база доктаалган. Каз-Хем сурун-нога өстүр комбинатының ойнакчызы Евгений Куу-лар, «Шамбалыг» совотун херээжен ойнакчызы Сана Монгуш «эң кичи халдакы» Балгазын сурунуг төлөзү Морген Куулар, Черби шкөөлө-ни башкызы Оксана Белекел

«эң кичи камгалакчы» деп ша-нналдарга талаптыг болганар. «Шамбалыг» совотта кул-тура-спорт комплекзиниң ажилдап кылган програм-манын дугаар Культура баш-кызы шкөөлөни өөрөнкчиле-ри спортчу ойнаары көрүс-көш. Акробаттыг акы-буру мергенчилерин, хай-ка-ра, танцларын база урун чүдү-лүг хай-аңышкы жанрларын чыг-лар чонга баралатканар. Келген аалчыларын болгаш чалаттырган эштерин хүн-дүзү-биле сурунуг агитбашкы-нары боттарын кылган аш-чегин дөткөп салган. Хоолу-луг аны-буру кемир делег-тинген турган. Хей-ниги ор-ганизациаларын кылып чор-тукан хемчеглерин сонда 32 шигилдег мөгениң хуржи болган.

Тыва хурешке келгенерин аразында РСФСР-ниң на-ционал хөдөөжөнөриң үш спорт мастери база хурешкен. Шы-нар дээн мөгелер боттарын оонагарын чинги-биле оңал, салган салгык тилдигени чедип ап турган. Дөрткү са-

Бичалзажок спортту сайзырадырыңа, ону массалыг болдуруңа, маргылдааларын организастыг эртерип келген кичилериниң ама-даа кошкан мааа атып каары артык эвес Кара-Хаак болгаш Черби сурунгар спортчулар чорумал мааналар дозул, төлөзлөп келгенер. А Каз-Хем районун Бүрөн-Аксының спорт-чулары «Шамбалыг» совотка чедир чадаг кылашкыч келгенер. Бо чүнү көргүзүп турарыл! Ук сурулдар хай-ниги организациалары спорт ажилыңа багыт салгы салып, хостуг үеңи чеп ажилгаары-биле чон ор-тузунга культура-спорт комплекзиниң чеп ажилгаары турарыңа бир херекчи-дир. Тус-тус черлерин удур-тукчулары моңу шыгымы-биле чугалааның, тодагар хемчеглерин алыр алаар.

Кызыл хоорайның Шыдыр-е-жунга Красноярск хоорай-ның чемпион «Красноярск эртерг» команданың башкызы Кы-зыл хоорайның команданы амы-дал хайга (Эр, 1 хөдөөжөн) ойнаан. Моон мурунда ужу-ражылга Красноярский ко-манданың 2:3 санга кызыл-чыларын уткан.

Хереш ужуражылга канчаар тентени! Баштайгы ийи хөлгө

«БАМ-НЫ» ХЕВИЗИ

Благоевский хоорайга хос-тут хурешке «Бам-ның хеви-зи» дээш Бүтү-россия мар-гылдаа болуп эртеркен. Алаа үеңи команда киришкен. Бистиг республиканың беш мөгө хурешкен. 52 килограмм дең-жи он сес мөгө хурешкен. Алаа бистиг чамгыс чер чур-тувуду Профзалдерин Бүтү-розия эки тура күш-культу-ра болгаш спорт нитилелин Хайыраканда урулгарын спорт

шкөөлөниң тренери Кызыл-оол Саган хурешкен, ийи дуга-ар черин алган. Ол СССР-ниң спорт мастериң нормативни күсүткен.

Кызылдың башкы институ-дунун студентизи Александр Чадамба 62 килограмм дең-жиге 24 хурешкен кичиниң а-разында беш дугаар черин ал-ган.

Вячеслав ПАВУ.

КИРГИЗИЯГА ТИЛЕКЧИ
БОЛГАННАР

Кыргыз ССР-де Токмак хоорай Советиниң куусекси ко-митетиниң шанналы дээш хостут хуреш талазы-биле Бүтү-розия маргылдаа болуп эртеркен. Алаа нитизин-биле 180 амыг мөгелер хурешкен. 43 кг ке-дир деңжиге ийи дугаар черин профзалдерин эки тура күш-культура болгаш спорт нитилелин урулгарын

спорт шкөөлөниң кичилдиги-чирин Бучан Биче-оол, 37 кг ке-дир деңжиге Мадыр Оюн чүкү черин алганар. «Эңи» тентениг белекелгил дээш тускай шанналы Мадыр Оюнга, «Тилекемге чү-түлүг дээш» шанналы Бучан Биче-оолга тываан. Мадыр БИЧЕ-ООЛ, Тренер.

УДУК НЕГЕТТИНГЕН

Кызыл хоорайның Шыдыр-е-жунга Красноярск хоорай-ның чемпион «Красноярск эртерг» команданың башкызы Кы-зыл хоорайның команданы амы-дал хайга (Эр, 1 хөдөөжөн) ойнаан. Моон мурунда ужу-ражылга Красноярский ко-манданың 2:3 санга кызыл-чыларын уткан.

Хереш ужуражылга канчаар тентени! Баштайгы ийи хөлгө

Бичилима ХЕРТЕК.

Николай СУХОВ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Кичи болгаш хойлук» (ССР-ниң хоолузуң төлөзлөп чугалажып тур. 9.05 — «Классиканың амыдыралы». Уран-чечен фильм б-ы сериясы. 10.10 — «Киржикчилер». Экологияның нарын айтырларын. 10.55 — «Меддээр. 13.30 — «Меддээр. 15.40 — Эде тургустуунуңунуң прожектору. 15.50 — «Беш чыл: ажил-херектер болгаш кичилер». 16.15 — «Чүдүд болгаш чүгө». 16.45 — «Чартыкчылар болгаш консерваторлар. 17.30 — «Хендир». Мультифильм баштайгы көргүзүп. 17.40 — Философия дугайында беседалар. «Кичи». «Кичини комплекстиг шигилдөө» деп бугу-зөлөп конференциядан. материал. 18.25 — «Бүгүн делегей». 18.45 — «Эр-зючюк». «Евразия бажыныга» — тай-бичи. Политиктиг тайызырларчы Б. Ка-лагич чорудар. 20.50 — Эде тургусту-

нуушкун прожектору. 21.00 — «Уе». 21.35 — «Классиканың амыдыралы». Уран-чечен фильм. б-ы сериясы. 22.40 — 00.10 — «Уел-Бодаа». Кежээки информация-музыкалыг программа.

ИЙГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Эртен-тайылгыр фильм. 8.35; 9.35 — Бодаа эртерги. 2 класс. Экич, час 8.55 — «Характыг Бактериялар». 9.05 — Ангил дил. 9.55 — Бистиг бичи «Хен-гурулар». 10.05 — ОПУ сурун-дарыңа. Л. Н. Толстой. «Тайык» бол-гаш дайын. 10.35; 11.35 — Төүт. 7 класс. Емелан Пугачевтуң удуртукчу-биле тарачындар дайын. 11.05 — Ангил дил. 12.05 — Док. телефильмни баштайгы көргүзүп. 12.35 — Кыска хем-чээдиг уран-чечен телефильмни баштайгы көргүзүп. Ийи кичи. 13.05 — Док. фильминики баштайгы көр-гүзүп. 13.45 — Меддээр. 13.55 — 15.00 — «Ажыктыг керээ». Уран-чечен фильм. 4-тү сериясы. 18.05 — Меддээр.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Урулгар фильм. 18.30 — «Урулгар бажыны» — эртералг бажыны. Кызылдың урулгар бажындай-дамчылыг. Бүтү-розияда В. И. Ленин аттыг урулгар фондунуң республика

салбырын кижигүү Г. К. Баян дам-чылыгга кириж. 19.00 — «Азия тө-вү». Ундургаде: Меддээр. «Бистиг хоорайымы» — бистиг бажынымыс. 19.30 — Меддээр. 19.40 — Чарлардар.

МОСКВАДАН

КЫЗЫЛДАН

19.45 — «Тамчыктыг удурлар, чаштер». 20.00 — «Сценада — хоочуннар». Көрүчүлөрин дилээ-биле апрель 2-де хөгжүм-шиги театрынга болган Тыва АССР-ниң урун чүтүл мастерлериниң концерттерин көргүзүп.

МОСКВАДАН

21.00 — «Уе». 21.35 — Эде тургусту-нуушкун прожектору. 21.45 — «В. Кан-делак сиерин» чалат тур. 23.00 — Улустуң «Вильни» деп көдөз капелла-зының концерт. 23.15 — 00.45 — «Хоккей. ССР чемпионаты. «Крылья Советов» — «Спартак».

УШКУ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.05 — Меддээр. 18.15 — Док. фильминики баштайгы көргүзүп. 18.25 — ССР-ниң улустуң артык Э. Бистри-ка. 19.45 — «Тамчыктыг удурлар, чаш-тер». 20.00 — 21.00 — П. И. Чайков-ский аттыг делегей конкурзуңуң лау-реаттары. РСФСР-ниң алдарлыг артык Г. Соколов.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

ХӨГЖ